

України, регіонів Молдови і Росії; між господарчими справами, численними відрядженнями, місцевими переміщеннями у службовій машині від вул. Леніна до ВДНГ, вокзалів, УСГА. і цього було досить, щоб зрозуміти проблему, навіть вирішити її, попередити наступні й отримати чергові завдання.

УДК 633. 1: 631. 526.32 (092)

**ВАСИЛЬ МИКОЛАЙОВИЧ РЕМЕСЛО І ЙОГО СПАДЩИНА
В СУЧАСНИХ СОРТАХ ПШЕНИЦІ**
(до 100-річчя з дня народження)

Л.М. Голик, науковий співробітник,

О.В. Петренко, завідувач науковою бібліотекою Миронівський інститут пшениці ім. В. М. Ремесла УААН

Василь Миколайович Ремесло родився 10 лютого 1907 року в с. Теплівка, Пирятинського району, Полтавської області. Любов до природи, землі, сільської праці зародилась у Василя Миколайовича ще в дитинстві. Коли прийшов час вибирати професію, роздумів не було - пішов учитися в Лубенську професійну сільсько-господарську школу, а потім у Маслівський інститут селекції і насінництва, який існував у 20-х роках в Київській області.

Студенту другого курсу, Василеві Миколайовичу, була доступна для вивчення колекція злаків із 6000 зразків. Вона стала йому абеткою в пізнанні наукових досліджень. Першим наставником у пізнанні цієї абетки був професор Дмитро Костянтинович Ларіонов. Безпосереднє спілкування з відомими вченими, професорами А.С. Молостовим, І.В. Єремєєвим, Л.М. Делоне в багатьох випадках

визначили його подальший життєвий шлях.

Після закінчення інституту агроном-селекціонер, Василь Миколайович Ремесло, працює на Поволжі в Ново-Уренській (нині Ульяновській) селекційно-дослідній станції, де під керівництвом відомого селекціонера академіка ВАСГНІЛ П.Н. Костантінова пройшов перші кроки тяжкої праці селекціонера. Йому довелося працювати з корифеями сільськогосподарської науки - академіками ВАСГНІЛ М.І. Вавиловим, В.Я. Юр'євим, А.О. Сапегіним, кожна зустріч з якими збагачувала його новими знаннями в селекційно-генетичній науці.

Пізніше В.М.Ремесло працює на Дербентському опорному пункті ВІР, Північно-Донецькій селекційній станції. Працюючи в цих місцях Василь Миколайович не залишав думок створити новий сорт, який за урожайністю перевершив би відому Українку 0246 (площа виробництва близько 7 млн гектарів).

Велика Вітчизняна війна надовго відсунула здійснення задуманих планів. В роки війни Василь Миколайович переніс всі її тяготи, пройшовши шлях від Сталінграда до Берліна.

У 1948 році, в шинелі демобілізованого політрука, Василь Миколайович приїздить у рідні місця, на Миронівську селекційно-дослідну станцію, де став працювати заступником директора з наукової роботи і завідувачем відділу селекції озимої пшениці. Так було покладено початок створення миронівських сортів озимої пшениці.

Як відомо, більше тридцяти років після створення Українки 0246 селекціонери станції не могли створити нові продуктивніші сорти. Виробництво вимагало від селекціонерів урожайніших сортів сільськогосподарських культур, які б відповідали рівню культури землеробства, який постійно зростав.

Перед Василем Миколайовичем стояла дуже важлива задача-мати одержати високоврожайний сорт озимої пшениці високу урожайність з підвищеною морозо- зимостійкістю, хорошими технологічними якостями зерна. Подібних сортів, які б мали в собі ці властивості в той період не було.

На Миронівській дослідній станції основними методами створення сортів спочатку були добори з місцевих популяцій і гібридизація. При цьому майже у всіх схрещуваннях брав участь сорт Українка 0246. Не дивлячись на те, що в селекційному процесі використовували різноманітний матеріал з колекції, створити сорт, який перевищував би Українку 0246 по врожайності і зимостійкості не вдавалось.

Створення нового продуктивнішого сорту вимагало вихідний

матеріал, який би був багатий морфологічно і фізіологічно і добре пристосований до місцевих умов. Вивчивши причини невдач в селекції озимої пшениці в Миронівці, з 1949 р. стали на шлях створення озимої пшениці з ярої. Методика одержання вихідного матеріалу цим методом була детально розроблена В.М. Ремеслом.

У результаті багаторічних досліджень В.М. Ремесло встановив, що методом направленої зміни ярих форм в озимі можна одержати в сорті такі важливі ознаки, як високу продуктивність, морозо-зимостійкість та добру якість зерна. Свій перший сорт озимої пшениці - Миронівська 264, отриманий цим методом, Василь Миколайович передає в 1957 р. Миронівська 264, як урожайніший (на 6 ц/га) в порівнянні з Білоцерківською 198, швидко був впроваджений і в 1963 р. районований в 12 областях України, в Ростовській області і Молдові. Через два роки площі його посівів в СРСР становили 1,9 млн га, в тому числі в Україні - 1,7 млн га. Дякуючи впровадженню сорту Миронівська 264, колгоспи і радгоспи Лісостепової зони і Полісся за 1960-1961 рр. підвищили врожайність озимої пшениці на 4,6-5,2 ц/га.

У цей же час закінчується робота зі створення сорту Миронівська 808, який згодом стає шедевром світової селекції. В ньому добре поєднуються висока врожайність, зимостійкість і якість зерна. Сорт мав високу пластичність, а тому широко поширився на полях більшості областей України, Росії, Білорусі, Молдови, Латвії, Литви й Естонії. Його почали вирощувати в таких районах, як Приамур'я, Західний Сибір і Казахстан, тобто в тих районах, де раніше озиму пшеницю не висівали. За порівняно короткий час Миронівська 808 стала одним із провідних сортів озимої пшениці в країні. В 1967 р. посівні площі її сягали 6,3 млн гектарів, у 1971 р. - 9,5 млн гектарів, або 48,1% посівів озимої пшениці в країні.

Швидкий і широкий вихід Миронівської 808 на колгоспні і радгоспні поля стало можливим завдяки високій урожайності, яка досягала на державних сортовипробуваннях 70-80 ц/га₅ в умовах виробництва 40-50 і більше ц/га. Впровадження цього сорту значно підвищило врожайність зернових в Україні, Центрально-Чорноземних областях, Нечорноземній зоні Росії, Білорусі і ряді інших районів країни. В роки дев'ятої п'ятирічки лише деякі області України збирали по 35-36 ц/га зерна. На Московському опорному пункті урожайність Миронівської 808 становила 65-72 ц/га, а радгосп "Зоря комунізму" Домодедовського району Московської області на великих площах отримав по 50 і більше ц/га зерна цього сорту.

Сорт Миронівська 808 вийшов за межі нашої Вітчизни вирощувався в країнах соціалістичної співдружності: Угорщині, ГДР,

Чехії, Польщі й інших державах на площі понад 2 млн га. В кооперативі Липово (район Новий Замок) з площі 8 га отримали по 109 ц/га - це говорить про великі потенційні можливості даного сорту.

Створенням і впровадженням сорту Миронівська 808 В.М. Ремесло довів землеробам і вченим, що озима пшениця - культура не лише чорноземних ґрунтів. Миронівську 808 вирощують на різних ґрунтах і в різних кліматичних зонах. До того ж вона добре відзивається на добрива, може висіватися на полях, де не росли інші сільськогосподарські культури, переносити дуже сильні морози (до 19,5 градуса), стійка до шкідників і хвороб. Все це разом взяте дало можливість віднести Миронівську 808 до сортів нового типу, необхідних для сучасного землеробства.

Великим науковим досягненням Миронівського інституту є виведення сортів Миронівська ювілейна й Іллічівка. На багатьох сортодільницях Миронівська ювілейна перевищила по урожайності районовані сорти на 4,8-10,6 ц/га. На Пржевальській сортодільниці Киргизької РСР при зрошенні в 1971 р. був отриманий урожай цього сорту 100,3 ц/га. Сорт Миронівська ювілейна має достатньо високу стійкість до вилягання, що сприяє формуванню високих урожаїв з хорошою якістю зерна. Безліч колгоспів і радгоспів України, Росії при вирощуванні сорту Миронівська ювілейна отримали по 50-60 ц/га високоякісного зерна на великих площах. Прикладом може бути колгосп "Світанок" Михайлівського району Волгоградської області, де сорт сформував середній урожай на площі 1900 гектарів по 60 ц, а з 100 га по 80,3 ц.

За роки державного сортовипробування сорту іллічівка було виявлено ряд кращих ознак порівняно з районованими сортами. На сортодільницях Київської, Черкаської, Хмельницької і ряду інших областей урожайність сягала 49-72 ц/га і перевищувала районовані сорти на 5,2-12,2 ц/га.

У виробничих умовах урожайність сорту становила 60-85 ц/га. Так, у колгоспі імені Леніна Чемеровецького району Хмельницької області в 1976 р. середня урожайність Іллічівки становила 71,9 ц/га на площі 993 гектара. На Московському опорному пункті в 1975 р. зібрали по 87,5 ц/га зерна на всіх посівах. Рекордна урожайність Іллічівки - 105,2 ц/га. була досягнута в 1973 р. на Пржевальській сортодільниці. Сорт швидко поширився у виробництво.

Давно відомо, що хороший сорт пшениці неможливо створити без знань законів генетики про зміни й успадкування. Тому в останній час В.М. Ремесло працював над вивченням генетичних основ внутрішньосортової гібридизації, удосконаленням методів підбору

батьківських пар і системи внутрішньовидових схрещувань.

Робота над проблемами підвищення якості зерна створених сортів озимої пшениці, зимостійкості, стійкості проти хвороб отримали широке визнання. Всі створені і районовані сорти озимої пшениці Миронівської селекції відносяться до сильних і цінних, мають високу зимостійкість і стійкість проти хвороб.

В.М. Ремесло постійно говорив, що створення навіть дуже високоврожайного сорту не вирішує проблеми селекції. Потрібно разом із сортом передати землеробам знання основних особливостей його вирощування.

За безпосередньої участі Василя Миколайовича в провідних науково-дослідних установах країни були створені відділи сортової агротехніки, які проводили широкі дослідження по вивченню особливостей вирощування новостворених сортів.

У Миронівському інституті пшениці дотримуються твердого і рішучого правила - починати роботу сортової агротехніки одночасно з передаванням сорту на державне випробування і давати рекомендацію виробництву разом з районуванням сорту .

Розроблена під керівництвом В.М. Ремесла й отримала високу оцінку колгоспів і радгоспів система насінництва зернових і зернобобових культур, яка передбачала щорічне забезпечення всіх господарств насінням еліти на ділянки розмноження. Ця система дає можливість скоротити випроможування нових сортів до 2-3 років.

Всіх вражала виключна працездатність В.М.Ремесла. Усе його життя - це велика праця, яка завжди слугували прикладом для оточуючих людей. Відомо, що не тільки талант вирішує долю тієї чи іншої важливої роботи, але й уміння повністю віддати себелюбимій справі. Василь Миколайович мав усі ці якості. Вони характеризують його не лише як великого вченого, але і як людину великої громадської долі.

Багато років академік Ремесло поєднував дослідницьку працю з результативною науково-організаторською діяльністю. Протягом 37 років він був завідувачем відділу селекції і 22 роки - директором Миронівського науково-дослідного інституту селекції і насінництва пшениці.

Завдяки його великим організаторському таланту, енергії і невтомній праці інститут за короткий період часу став провідним науково-дослідним закладом країни.

Необхідно відмітити велику роботу, проведену В.М. Ремеслом з наукової співдружності із зарубіжними країнами, а саме: ГДР, Чехією, Словаччиною, Польщею, Болгарією. В знак вдячності

братерських народів за ті тисячі тонн високоякісного миронівського зерна Центральний Комітет Комуністичної партії Чехословачії нагородив Миронівський інститут пшениці Орденом Праці Чехословачії.

Академік В.М. Ремесло - видатний суспільний діяч. Він був членом ЦК компартії України, депутатом XXII, XXIII і XXV з'їздів партії. Василь Миколайович автор понад 230 наукових праць з питань селекції і насінництва, сортової агротехніки, зокрема ряду монографій.

За плідну науково-дослідну працю і великі заслуги перед країною Василеві Миколайовичу Ремеслу двічі присвоєно звання Героя Соціалістичної Праці. Нагороджений він трьома орденами Леніна, Жовтневої революції, Трудового Червоного Прапора, Вітчизняної війни II ступеня і багатьма медалями СРСР і ВДНГ СРСР і УРСР, 13-тю орденами і медалями закордонних держав.

В.М. Ремесло перебував дійсним членом АН СРСР, Всесоюзної академії сільськогосподарських наук імені Леніна, членом-кореспондентом Сільськогосподарської академії ГДР. Йому присвоєні Ленінська і Державна премії, почесні звання "Заслужений діяч науки УРСР", медалі імені В.Я. Юр'єва АН УРСР.

Помер В.М. Ремесло 4 вересня 1983 року. Похований на Байковому цвинтарі міста Києва.

Творча спадщина В.М. Ремесла живе в сучасних сортах пшениці Миронівського інституту.

Його учні і соратники успішно використовують і творчо доповнюють наукову спадщину Василя Миколайовича. Миронівський інститут носить його ім'я. Досить сказати, що на 2002 рік в Реєстр сортів рослин країн СНД було внесено 52 сорти миронівської селекції, зокрема в Державний реєстр сортів рослин, придатних для поширення в Україні, - 37 сортів. За 2000-2003 роки до Державного реєстру сортів занесено 16 сортів миронівської селекції - 10 сортів озимої м'якої пшениці (Миронівська 65, Миронівська 66, Мирхад, Київська 8, Крижинка, Миронівська 67, Миронівська ранньостигла, Веста, Колумбія, Подолянка), сорт ярої м'якої пшениці Колективна 3, два сорти озимого тритикале (АДМ 11 і Тандем), сорт ярого ячменю Аскольд і сорти конюшини (Миронівська 5 і Мрія).

У 2006 р. цифра занесених до Державного реєстру сортів озимої пшениці миронівської селекції зросла до 27 сортів. Успішно проходять державне випробування нові сорти зернових культур, які характеризуються високою урожайністю, поліпшеними якістьми зерна і високою стійкістю до несприятливих погодних умов. У Миронівському інституті пшениці розроблена і рекомендована для

запровадження технологія виробництва насіння нових районованих і перспективних сортів озимої пшениці, яка забезпечує підвищення врожайності на 3-5 ц/га, вихід кондиційного насіння на 5-10% їхніх урожайних властивостей у наступних сім'ях на 2-3 ц/га.

Життя Василя Миколайовича Ремесла - невтомний цілеспрямований подвиг на благо людей. Він був одним із самих щасливих людей в світі, тому що на його хлібах, вирости і селяни, і робітники, і вчені, і маршали. Його хліб годує мільйони людей, його "миронівки" ще й до тепер сіють в Україні і країнах СНД. Вони й понині є донорами для сортів як вітчизняної, так і закордонної селекції.

Селекціонери багатьох країн, працівники інституту пам'ятають і високо цінують працю великого вченого. Творча спадщина В.М. Ремесла буде ще довго використовуватися в сучасних і майбутніх дослідженнях із селекції пшениці на благо нашого народу.